

Journal of Early Childhood Health and Education

Winter 2024, Volume 4, Issue 4, 15-26

Comparison of language development and social communication in 4-6 year old girls and boys in kindergartens in Qom province

Mehdi Ghelichi^{1*}, Abolfazl Rashidi Ahmadabadi²

1. PhD. in Educational Psychology, Roudhen Branch, Islamic Azad University, Roudhen, Iran.
2. PhD. in psychology and education of exceptional children, University of Tehran, Tehran, Iran

ARTICLE INFORMATION	ABSTRACT
Article type Original research Pages: 15-26	Background and Aim: The main purpose of this causal-comparative research was to compare language development & social communication in 4-6 year old boys and girls in kindergartens in Qom province.. Methods: The current research was applied in terms of purpose and experimental analytical research in terms of method. The statistical population of this causal-comparative study included all 4-6-year-old boys and girls in kindergartens in Qom province. To select the sample, a multi-stage cluster sampling method was used as follows. Two districts were randomly selected from the four educational districts of Qom province, and 10 kindergartens were selected from among the kindergartens in these districts. 30 people from each kindergarten were tested. The criteria for entering the research were: children present in the kindergarten educational program, who do not have behavioral, mental, and speech problems, and the language used in the child's speech must be Farsi, although the child may also be fluent in another language. In addition, the parents of the children as well as the child himself should have the consent to take the tests. The criteria for leaving the research were: parents' dissatisfaction (The children of the sample group were evaluated using the Told-p.3 language development test by taking a test from the child, and the social communication subscale of the Nyusha cognitive development test, social communication and movement in Farsi-speaking children, by asking the children's mothers. The data obtained from completing the questionnaires were analyzed after collection using SPSS software package version 25. The mean test of independent groups with t index and one-way analysis of variance were used to analyze the data. Results: The average values of two groups in language development indicated that in the main sub-test: related vocabulary, the average scores of boys are higher than girls. However, in the main sub-test: comprehension of grammar, the average scores of girls are higher than boys. And the difference between the mean scores of boys & girls aged 4 to 6 years is not significant in the variable of social communication. Conclusion: In explaining the results in language development, the observed difference can be attributed to gender differences in brain structures and the fit and compatibility of the environment with the differences between the two sexes. Regarding the lack of influence of gender in the evolution of social communication, various variables such as social changes, cultural contexts and the creation of equal educational opportunities, the effectiveness of social learning and communication with peers, have been influential in this result.
Corresponding Author's Info Email: Mehdi.ghelichi@yahoo.com	
Article history: Received: 2023-05-31 Revised: 2023-06-28 Accepted: 2023-10-01 Published online: 2023-10-03	
Keywords: Social communication, language development, kindergarten	

This work is published under CC BY-NC 4.0 licence. © 2022 The Authors.

How to Cite This Article: Ghelichi, M., & Rashidi Ahmadabadi, A. (2024). Comparison of language development and social communication in 4-6 year old girls and boys in kindergartens in Qom province. *JECHE*, 4 (4): 15-26.

مقایسه رشد زبان و ارتباط اجتماعی در کودکان دختر و پسر ۴ تا ۶ سال مهدکودک‌های استان قم

مهدی قلیچی^{۱*} و ابوالفضل رشیدی احمدآبادی^{۲*}

۱. دکترای تخصصی روانشناسی تربیتی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران

۲. دکترای تخصصی روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: علمی - پژوهشی صفحات: ۱۵-۲۶	زمینه و هدف: هدف اصلی از انجام این پژوهش علی-مقایسه‌ای، مقایسه رشد زبان و ارتباط اجتماعی در کودکان دختر و پسر ۴ تا ۶ سال مهدکودک‌های استان قم بود. روش پژوهش: پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش از نوع پژوهش‌های تحلیلی آزمایشی بود. جامعه آماری این پژوهش علی-مقایسه‌ای شامل کلیه دختران و پسران ۴-۶ ساله مهدکودک‌های استان قم بود. برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای به شرح زیر استفاده شد. از بین چهار ناحیه آموزشی استان قم دو ناحیه و از بین مهدهای این نواحی ۱۰ مهدکودک به صورت تصادفی انتخاب شدند. از هر مهدکودک ۳۰ نفر مورد آزمایش قرار گرفتند. معیارهای ورود به پژوهش عبارت بودند از: کودکان حاضر در برنامه آموزشی مهدکودک که مشکلات رفتاری، ذهنی و گفتاری ندارند و زبان مورد استفاده در گفتار کودک باید فارسی باشد، البته ممکن است کودک به زبان دیگری نیز مسلط باشد. ضمناً والدین فرزندان و همچنین خود کودک باید برای انجام آزمایشات رضایت داشته باشند. معیارهای ترک پژوهش عبارت بودند از: نارضایتی والدین (کودکان گروه نمونه با استفاده از آزمون رشد زبانی Told-p.3 با گرفتن آزمون از کودک و خرده‌مقیاس ارتباط اجتماعی آزمون رشد شناختی نپوشا، ارزیابی شدند. ارتباطات اجتماعی و حرکت در کودکان فارسی زبان با پرسش از مادران کودکان داده‌های به دست آمده از تکمیل پرسشنامه‌ها پس از جمع‌آوری با استفاده از بسته نرم‌افزاری SPSS نسخه ۲۵ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون میانگین گروه‌های مستقل با شاخص t و یک استفاده شد. از روش تحلیل واریانس استفاده شد. یافته‌ها: مقادیر میانگین‌های دو گروه در رشد زبان، حاکی از این بود که در خرده‌آزمون اصلی: واژگان ربطی، میانگین نمره‌های پسران از دختران بالاتر است. حال آنکه، در خرده‌آزمون اصلی: درک دستوری، میانگین نمره‌های دختران از پسران بالاتر است. و تفاوت میانگین نمرات دختران و پسران سنین ۴ تا ۶ سال در متغیر ارتباط اجتماعی معنادار نیست.
اطلاعات نویسنده مسئول ایمیل: Mehdi.ghelichi@yahoo.com	نتیجه‌گیری: در تبیین نتایج در رشد زبان، تفاوت مشاهده‌شده را می‌توان به تفاوت‌های جنسیتی در ساختارهای مغزی و تناسب و تطابق محیط با تفاوت‌های دو جنس نسبت داد. در مورد عدم تأثیر جنسیت در روند تحول ارتباط اجتماعی، احتمالاً متغیرهای مختلف از قبیل تغییرات اجتماعی، بافت‌های فرهنگی و ایجاد فرصت‌های آموزشی یکسان، اثربخشی یادگیری اجتماعی و ارتباط با هم‌سالان، در این نتیجه مؤثر بوده است.
سابقه مقاله تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۳/۱۰ تاریخ اصلاح مقاله: ۱۴۰۲/۰۴/۰۷ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۲/۰۷/۰۹ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۷/۱۱	
واژگان کلیدی ارتباط اجتماعی، رشد زبان، مهدکودک	

انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با CC BY-NC 4.0 صورت گرفته است.

تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است.

شیوه‌نامه استناد به این مقاله

قلیچی، مهدی، و رشیدی احمدآبادی، ابوالفضل. (۱۴۰۲). مقایسه رشد زبان و ارتباط اجتماعی در کودکان دختر و پسر ۴ تا ۶ سال مهدکودک‌های استان قم.

فصلنامه سلامت و آموزش در اوان کودکی، ۴(۴): ۱۵-۲۶.

مقدمه

کودکان نقش به‌سزایی در تجدید حیات هر نسل دارند و بدون توجه به رشد کودک و آموزش او پیشرفت جامعه بشری ممکن نیست (اولیایی، تقی‌پور و محمودی، ۲۰۲۱). "رشد زبان"^۱ روند طبیعی رشد است که بر اساس آن کودک زبان مادری خود را به‌عنوان زبان اول فرامی‌گیرد. زبان، استعدادی ذهنی در مغز انسان است و هم‌چنان که مغز رشد می‌کند، زبانی که کودک در معرض آن قرار دارد، به شیوه‌ای که در تمام کودکان مشترک است، سازمان‌دهی می‌شود (بلینکوف و همکاران^۲، ۲۰۲۰). یادگیری و حافظه، مستلزم تشکیل شبکه‌های عصبی جدید در مغز است. مکانیسم کلیدی زیربنای این فرآیند، انعطاف‌پذیری سیناپسی^۳ در سیناپس‌های تحریکی^۴ است که نورون‌ها را به شبکه‌ها متصل می‌کند (کندی^۵، ۲۰۱۶). زبان‌آموزی به معنای یادگیری علایم و نشانه‌های صوتی یا تصویری - خطی^۶، و زبان کلامی همراه با معانی آنها به‌صورت ساختن جمله و به‌منظور ایجاد ارتباط است (اولیایی، تقی‌پور و محمودی، ۲۰۲۱).

مردان و زنان در توانایی‌های کلامی خود، به‌دلیل نقش‌های متفاوتی که در طول تکامل در گروه‌های اجتماعی داشته‌اند، متفاوت هستند. این تفاوت‌ها در کودکان، هم در دوره رشد معمولی و هم در دوره آسیب‌شناختی وجود دارد (آدانی و کاپانی^۷، ۲۰۱۹). علاوه بر این واقعیت که دختران دارای مزیت کاملاً مستند در رشد زبان اولیه هستند، تقریباً تمام اختلالات رشدی^۸ که عمدتاً بر مهارت‌های ارتباطی، گفتاری و زبانی^۹ تأثیری گذارد، در پسران شایع‌تر است. استدلال می‌شود که سازمان‌دهی عملکردی مغز زنان، به زنان برتری ذاتی در کسب سیستم ارتباطی و زبانی، نسبت به مردان می‌دهد (آدانی و کاپانی، ۲۰۱۹).

پژوهشی باعنوان "بررسی تفاوت‌های جنسیتی در مهارت‌های زبانی دانش‌آموزان پایه اول ابتدایی"، نشان داد که بین مهارت‌های گوش کردن، صحبت کردن، معناشناسی و نحو تفاوت معناداری در دختران و پسران وجود دارد. اما بین مهارت سازمان‌دهی گفتار در دختران و پسران تفاوت معناداری وجود ندارد. به‌این معنی که دختران در مهارت‌های گوش کردن، صحبت کردن، معناشناسی، و نحو، رشد بیشتری دارند، اما در مهارت سازمان‌دهی کردن، دختران و پسران تقریباً همانند یکدیگر عمل می‌کنند و تفاوتی بین آنها وجود ندارد (حمیدی و همکاران، ۲۰۱۳).

رشد زبان و ارتباط اجتماعی، مهم‌ترین جنبه وجود هر شخص است. چون فرض بر این است که کودکان بدون روابط اجتماعی و داشتن مهارت‌های لازم قادر نیستند در تعامل اجتماعی با سایرین، وظایف خود را انجام دهند (ما، اندرسون و سان^{۱۰}، ۲۰۲۳). پژوهش‌گران، تحول اجتماعی را در قالب سازش‌یافتگی متقابل کودک با محیط اجتماعی و در رابطه با هم‌سالان می‌دانند و آنرا فرآیندی تلقی می‌کنند که کودک را قادر می‌سازد تا رفتار دیگران را درک و پیش‌بینی کند، رفتار خود را مهار نماید و تعاملات اجتماعی را تنظیم‌سازد (دای و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۴).

طبق نظریه رشد شناختی پیاژه، کودکان از طریق تعامل فعال با محیط فیزیکی، دانش خود را از دنیا کسب می‌کنند و از طریق فرآیندهای مکمل درونی‌سازی و برونی‌سازی این عمل صورت می‌گیرد. از نظر این نظریه‌پرداز شناختی، بازی فرصت‌هایی برای تعامل با محیط و ساخت دانش مربوط به دنیا، فراهم می‌آورد، یعنی بازی یک رفتار اولیه برای رشد شناختی محسوب می‌گردد (حسینعلی‌زاده، فرامرزی و عابدی، ۲۰۱۹). بندورا در نظریه شناختی - اجتماعی خود می‌گوید: تمام رفتارها، به‌جز رفلکس‌های اولیه، آموختنی هستند (باسمی، کیان و گرامی‌پور، ۲۰۱۶). ویگوتسکی^{۱۲}، نظریه‌پرداز رشد شناختی روسی و معاصر پیاژه، نیز بر

- 1 language development
- 2 Blinkoff, E., & colleague
- 3 Synaptic plasticity
- 4 Excitatory synapses
- 5 Kennedy M. B
6. Audio or video-linear signs
- 7 Adani, S., & Capanec, M
8. Developmental disorder
9. Communication, speaking & language skills
10. Ma, Anderson & Sun
11. Day & colleague
12. Vygotsky

تأثیرات اجتماعی - فرهنگی، روی رشد و به‌ویژه اینکه چگونه تعامل افراد (والدین، مربیان و هم‌سالان) باعث ارتقای رشدشناختی کودک می‌گردد، تأکید زیادی دارد. وی بر این عقیده بود که رشد در درون "منطقه مجاور رشد" رخ می‌دهد. یعنی وقتی یادگیری یک تکلیف، برای کودک، به‌تنهایی دشوار است، می‌توان با راهنمایی و مداخله یک فرد بزرگ‌سال ماهر در تکلیف، تکلیف مذکور را به وی یاد داد (راپانتا، ۲۰۲۳).

بر اساس نظریه تحول اجتماعی اریکسون، در سنین ۳ تا ۵ سالگی دنیای اجتماعی کودکان گسترش می‌یابد و آنها یاد می‌گیرند که برای کنار آمدن با کشاکش‌ها، هدف‌مند رفتار کنند (شمس‌اسفندآباد و روحانی، ۲۰۱۸). کودکان در مهدکودک این فرصت را پیدامی‌کنند که به کنش متقابل با گروه هم‌سالان بپردازند و ضمن بازی با هم‌سالان، خود از تجربه‌های آنان استفاده کنند، کشفیات خود از محیط را با آنها، در میان بگذارند و در آموخته‌های یکدیگر سهیم شوند (موحدزاده و صفایی‌اردکانی، ۲۰۱۸). کودکان مهارت‌های اجتماعی را از منابعی مانند دوستان و هم‌سالان خود می‌آموزند. تعامل با هم‌سالان سبب می‌شود که کودکان در مورد سازش‌یافتگی با هم‌سالان، حقوق خود و حقوق افراد دیگر اطلاعات کسب کنند و در نتیجه، برای ورود به دنیای واقعی و زندگی اجتماعی، آماده‌شوند (صاحبی، عربی و ولایتی، ۲۰۱۸). ارتباط با هم‌سالان، تجربیات یادگیری را برای کودکان فراهم می‌کند. از آنجا که هم‌سالان از جایگاهی مساوی با یکدیگر رابطه برقرار می‌کنند باید بیش‌تر از زمانی که با بزرگ‌سالان رابطه برقرار می‌کنند، مسئولیت ادامه گفتگو، همکاری و تعیین هدف در بازی را بپذیرند (باس و همکاران، ۲۰۱۲).

دوران اولیه کودکی، در زندگی هر فرد، زمان بسیار حساس و مهمی است. در سنین اولیه دستگاه عصبی از شکل‌پذیری بیش‌تر و اندام‌های حسی و حرکتی از انعطاف‌پذیری بالاتری برخوردارند و به تحریک‌های محیطی، تقویت و یکپارچه‌سازی، با سهولت و سرعت بیش‌تری پاسخ می‌دهند؛ بنابراین مداخله جهت افزایش توانایی امکان‌پذیرتر و ثمربخش‌تر است (اردیلا و روسلی، ۲۰۲۲). حسینعلی‌زاده، فرامرزی و عابدی (۲۰۱۹) اثربخشی برنامه مداخلات به‌هنگام، بر عملکرد زبانی کودکان با تأخیر شناختی را، مثبت گزارش کرده‌اند. آنچه از داده‌های نظری برمی‌آید این است که رشدزبان و عملکردهای ارتباطی و اجتماعی کودک که ارتباطی دوطرفه با یکدیگر دارند، در روند رشد کودک عهده‌دار نقشی کلیدی می‌باشند. آن‌هنگام که رمزهای زبانی برای برقراری ارتباط استفاده می‌شوند، با استفاده از این رمزها یک واقعه اجتماعی رخ می‌دهد. در مقابل، فعالیت‌های اجتماعی هم با در نظر گرفتن آن در بطن مهارت‌های زبانی فهمیده می‌شوند. به دلیل این نقش‌های وابسته به هم، سؤالاتی درباره ماهیت دقیق ارتباط بین زبان و مهارت‌های اجتماعی کودکان در حال رشد، مطرح است. پژوهش حاضر، با موضوع "مقایسه رشدزبان و ارتباط اجتماعی در کودکان دختر و پسر ۴ تا ۶ سال مهدکودک‌های استان قم"، به دنبال پاسخ‌گویی به سؤالات زیر می‌باشد:

سؤال اول: آیا بین تحول زبان در کودکان دختر و پسر ۴ تا ۶ سال تفاوت وجود دارد؟

سؤال دوم: آیا بین تحول ارتباط اجتماعی در کودکان دختر و پسر ۴ تا ۶ سال تفاوت وجود دارد؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف از نوع پژوهش‌های کاربردی بوده و از نظر ماهیت، جزء پژوهش‌های کمی و از نظر روش پژوهش از نوع پژوهش‌های علی-مقایسه‌ای است. جامعه آماری، شامل تمامی کودکان ۴ تا ۶ ساله دختر و پسر مهدکودک‌های استان قم، در سال ۱۳۹۹ بود. برای انتخاب نمونه مورد پژوهش در ابتدا پس از انجام هماهنگی‌های لازم با سازمان بهزیستی و اخذ مجوز از ایشان، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای به این شرح استفاده شد. با توجه به نواحی چهارگانه آموزش و پرورش استان قم از بین آنها به تصادف دو منطقه (مناطق یک و دو) انتخاب شد و بعد از بین مهدکودک‌های این مناطق، تعداد ۱۰ مهدکودک انتخاب شدند. از

کودکان دختر و پسر مقیم در این مهد کودک‌ها، به تعداد ۳۰ آزمودنی (هر مهد کودک ۳۰ نفر) مورد آزمون قرار گرفتند. حجم نمونه، براساس نظر متخصصان آمار مانند دلاور، (دلاور، ۲۰۱۹) جهت انجام پژوهش‌های علی-مقایسه‌ای، تعداد ۳۰۰ نفر انتخاب شد. همچنین، با توجه به اندازه کل جامعه آماری، با توجه به جدول کهن (کهن، منیون، موريسن، ۲۰۰۰، ص ۹۵)، برای برآورد اندازه نمونه با خطای نمونه‌برداری ۵ درصد و سطح اطمینان ۹۵ درصد، میزان ۳۰۰ نفر، به‌عنوان نمونه آماری، در آزمون‌ها، شرکت کردند. ملاک‌های ورود به پژوهش عبارت بود از: کودکان دختر و پسر ۴ تا ۶ ساله حاضر در برنامه آموزشی مهد کودک، که فاقد مشکلات رفتاری، ذهنی و گفتاری باشند و زبان مورد استفاده در تکلم کودک، حتماً زبان فارسی باشد، هر چند که ممکن است کودک به زبان دیگری نیز تسلط داشته باشد. درضمن، والدین کودکان و همچنین خود کودک رضایت و همکاری لازم برای انجام آزمون‌ها را داشته باشند. ملاک‌های خروج از پژوهش، عبارت بود از: عدم رضایت از ادامه آزمون‌ها از جانب والدین و عدم همکاری مناسب کودک در انجام آزمون‌ها.

ابزارهای پژوهش

۱- آزمون رشد زبان "TOLD-P.3" (حسن‌زاده و مینایی، ۲۰۰۲). این آزمون از جامع‌ترین آزمون‌ها در زمینه سنجش رشد زبان است و مبتنی بر یک مدل دوبعدی است، که در یک بعد آن نظام‌های زبان‌شناختی با مؤلفه‌های گوش کردن، سازمان‌دهی و صحبت کردن، و در بعد دیگرش مختصات زبان‌شناختی با مؤلفه‌های معناشناسی، نحو و واج‌شناسی قرار دارد. این آزمون برای کودکان ۴ تا ۸ سال به کار می‌رود، که شامل ۹ خرده‌آزمون (۶ خرده‌آزمون اصلی و ۳ خرده‌آزمون تکمیلی) است. خرده‌آزمون‌های اصلی که باید به ترتیب و پشت‌سرهم اجراء شود، شامل: واژگان تصویری (۳۰ سؤال)، واژگان ربطی (۳۰ سؤال)، واژگان شفاهی (۲۸ سؤال)، درک دستوری (۲۵ سؤال)، تقلید جمله (۳۰ سؤال) و تکمیل دستوری (۲۸ سؤال) است. خرده‌آزمون‌های تکمیلی نیز شامل: تمایزگذاری کلمه (۲۰ سؤال)، تحلیل واجی (۱۴ سؤال) و تولید کلمه (۲۰ سؤال) می‌باشند. نمره‌گذاری این آزمون به صورت صفر و یک است. بدین صورت که اگر به یک سؤال جواب درست بدهد نمره یک و اگر جواب غلط بدهد نمره صفر می‌گیرد. نمره زبان گفتاری فرد برابر جمع نمرات تمام خرده‌آزمون‌ها است. نمره مهارت گوش کردن برابر جمع نمرات فرد، در خرده‌آزمون‌های واژگان تصویری، درک دستوری و تمایزگذاری کلمه است. نمره مهارت سازمان‌دهی کردن فرد برابر جمع نمرات فرد در خرده‌آزمون‌های واژگان ربطی، تقلید جمله و تحلیل واجی است. نمره مهارت صحبت کردن فرد برابر جمع نمرات فرد در خرده‌آزمون‌های واژگان شفاهی، تکمیل دستوری و تولید کلمه است. نمره مؤلفه معناشناسی فرد برابر جمع نمرات فرد در خرده‌آزمون‌های واژگان تصویری، واژگان ربطی و واژگان شفاهی است. نمره مؤلفه نحو برابر جمع نمرات فرد در خرده‌آزمون‌های درک دستوری، تقلید جمله و تکمیل دستوری است. برای انطباق و هنجاریابی این آزمون، ابتدا دستورالعمل اجرایی و گویه‌های آزمون، به فارسی، ترجمه شد. آن‌گاه، با توجه به ویژگی‌های نحوی، معناشناسی و واج‌شناسی زبان فارسی و با مدنظر قراردادن مبانی نظری آزمون، بسیاری از گویه‌ها، مجدداً طراحی گردید. در رابطه با پایایی این آزمون که با استفاده از روش آزمون-باز آزمون (ثبات زمانی خرده‌آزمون‌ها و ترکیب‌ها)، به دست آمده است، ضرایب همبستگی برای هر کدام از خرده‌آزمون‌های واژگان تصویری، واژگان ربطی، واژگان شفاهی، درک دستوری، تقلید جمله و تکمیل دستوری به ترتیب ۰/۷۸، ۰/۷۸، ۰/۸۵، ۰/۸۲، ۰/۸۶ و ۰/۸۵ و محاسبه شده است. ضریب همسانی درونی خرده‌آزمون‌ها و مقدار آلفای کرونباخ به دست آمده برای هر کدام از خرده‌آزمون‌ها، در این پژوهش نیز به ترتیب برابر ۰/۷۶، ۰/۸۹، ۰/۸۹، ۰/۷۴، ۰/۹۰ و ۰/۸۱ می‌باشد. پایایی آزمون در رابطه با دو منبع خطای آزمون (نمونه‌برداری محتوایی و نمونه‌برداری زمانی) که متوسط ضرایب برای هر کدام از خرده‌آزمون‌های واژگان تصویری، واژگان ربطی، واژگان شفاهی، درک دستوری، تقلید جمله و تکمیل دستوری به ترتیب ۰/۷۷، ۰/۸۴، ۰/۸۷، ۰/۸۷، ۰/۸۸ و ۰/۸۳ می‌باشد. در رابطه با روایی آزمون، ضرایب همبستگی بین چند خرده‌آزمون این آزمون و آزمون‌های ملاک به عمل آمده که می‌توان به ضرایب ۰/۴۲،

۰/۵۷، ۰/۷۱، و ۰/۷۰، اشاره کرد. روایی محتوایی نیز براساس: ۱- مبنای منطقی گویه‌ها و ۲- تحلیل کلاسیک گویه‌ها، به اثبات رسید. روایی سازه، شامل الف: تمایزگذاری سنی (خرده‌آزمون‌ها، با سن رابطه دارند و با افزایش سن، میانگین خرده‌آزمون‌ها نیز، افزایش می‌یابد.

۲- زیرمقیاس ارتباط اجتماعی از آزمون سنجش تحول شناخت، ارتباط اجتماعی و حرکت نیوشا در کودکان

فارسی‌زبان (جعفری و همکاران، ۲۰۰۹). این آزمون، در پژوهشی، توسط جعفری، عشایری، ملایری و علاءالدینی با هدف ساخت و بررسی روایی و اعتبار آزمون سنجش تحول شناخت، ارتباط اجتماعی و حرکت نیوشا در کودکان فارسی‌زبان، ساخته شد. این آزمون در قالب ۱۳ جدول تحولی در محدوده‌های سنی: از تولد تا ۷۲ ماهگی تنظیم شده است. مطالعه تحلیلی آزمون از شهریور ماه ۱۳۸۵ تا مرداد ماه ۱۳۸۶ بر روی ۲۹۵ پسر و ۲۹۸ دختر در محدوده سنی بدو تولد تا ۶ سال، در مهدکودک‌های استان تهران به صورت خوشه‌ای انجام شد. مواد آزمون شامل این موارد می‌باشد: ۱- تولد تا سه ماه (چهار ماده شناختی، چهار ماده ارتباط اجتماعی، شش ماده حرکتی)، ۲- چهار تا شش ماه (چهار ماده شناختی، شش ماده ارتباط اجتماعی، هفت ماده حرکتی)، ۳- هفت تا نه ماه (نه ماده شناختی، ده ماده ارتباط اجتماعی، نه ماده حرکتی)، ۴- ده تا دوازده ماه (پنج ماده شناختی، ده ماده ارتباط اجتماعی، پنج ماده حرکتی)، ۵- سیزده تا پانزده ماه (هفت ماده شناختی، پنج ماده ارتباط اجتماعی، هشت ماده حرکتی)، ۶- شانزده تا هیجده ماه (هفت ماده شناختی، پنج ماده ارتباط اجتماعی، شش ماده حرکتی)، ۷- نوزده تا بیست و چهار ماه (نه ماده شناختی، هفت ماده ارتباط اجتماعی، هشت ماده حرکتی)، ۸- بیست و پنج تا سی ماه (هشت ماده شناختی، هفت ماده ارتباط اجتماعی، هشت ماده حرکتی)، ۹- سی و یک تا سی و شش ماه (یازده ماده شناختی، شش ماده ارتباط اجتماعی، پنج ماده حرکتی)، ۱۰- سی و هفت تا چهل و دو ماه (شش ماده شناختی، شش ماده ارتباط اجتماعی، پنج ماده حرکتی)، ۱۱- چهل و سه تا چهل و هشت ماه (هشت ماده شناختی، پنج ماده ارتباط اجتماعی، شش ماده حرکتی)، ۱۲- چهل و نه تا شصت ماه (هفده ماده شناختی، سه ماده ارتباط اجتماعی، شش ماده حرکتی)، ۱۳- شصت و یک تا هفتاد و دو ماه (دوازده ماده شناختی، سه ماده ارتباط اجتماعی، دوازده ماده حرکتی). در این آزمون، برای تفسیر نتایج هر یک از سطوح تحولی، از معیار دامنه یا حداقل و حداکثر امتیازات استفاده می‌شود. شیوه نمره‌دهی در این آزمون، به این صورت است که هر آیت یک امتیاز دارد. پس از تکمیل آزمون در هر سطح تحولی، در صورت کسب امتیاز حداقل و بالاتر، می‌توان پذیرفت که به احتمال زیاد کودک از مهارت‌های تحولی منطبق با گروه سنی خود برخوردار است. اما، در صورتی که طی دو بار تکمیل آزمون به فاصله کم‌تر از یک هفته، هر بار امتیاز کم‌تر از حداقل مشاهده گردد، لازم است کودک در گروه (های) سنی پایین‌تر مورد ارزیابی قرارگیرد تا از این طریق میزان تأخیر تحولی وی نسبت به کودکان هم‌سن طبیعی در حیطه تحولی موردنظر، مشخص گردد. در این آزمون نیز برای تعیین تأخیر تحولی احتمالی در صورت عدم کسب امتیاز در محدوده قابل قبول، تکمیل آن در گروه (های) سنی پایین‌تر پیشنهاد شده است. در این آزمون، اعتبار نتایج حیطه‌های تحولی تدوین شده، با روش تعیین درصد توافق یا همبستگی نمرات پرسش‌گران در هر یک از سطوح تحولی (اعتبار بین‌آزمونگر) در مقیاس شناخت ۹۳ درصد، در مقیاس ارتباطات اجتماعی ۹۲ درصد و در مقیاس حرکتی ۹۳ درصد ذکر گردید. هم‌چنین در بررسی حاضر، اعتبار با روش آزمون-آزمون مجدد بیش از ۹۵ درصد به دست آمد. در بررسی حاضر، برای تعیین روایی محتوا، شاخص روایی محتوا محاسبه گردید. مقدار در مهارت‌های تحولی مختلف بین ۰/۸ تا ۱ به دست آمد. در این آزمون برای تعیین روایی ساختار، تأثیر سن بر امتیازات مهارت‌های تحولی، مورد توجه قرار گرفت. ملاک این بود که اگر آیت‌های هر گروه سنی، با توانایی کودکان فارسی‌زبان در آن محدوده سنی مطابقت داشته باشند، در این صورت با تکمیل مهارت‌های سطوح سنی بالاتر یا پایین‌تر، به ترتیب عدم کسب امتیاز لازم یا کسب امتیاز کامل‌تر اکثر کودکان، انتظاری می‌رود. برای بررسی این فرض، در ۳۰ کودک طبیعی در گروه‌های سنی مختلف (از بدو تولد تا ۷۲ ماهگی) علاوه بر مهارت‌های تحولی متناسب با سن در هر حیطه تحولی، مهارت‌های تحولی یک گروه سنی بالاتر و یک گروه سنی پایین‌تر نیز تکمیل گردید. در حالی که این کودکان در گروه سنی خود امتیاز هنجار را کسب کرده بودند، با ارزیابی در یک

گروه سنی بالاتر، پایین‌تر از محدودهٔ هنجار قرار گرفته و امتیاز لازم را کسب نکردند. همچنین، با ارزیابی کودکان در یک گروه سنی بالاتر، کسب امتیاز کامل مشاهده شد. این نتیجه، نشان‌دهندهٔ روایی ساختار قابل قبول این آزمون در کودکان فارسی‌زبان است، و نشان می‌دهد که مجموعه آیت‌های انتخاب‌شده در هر گروه سنی در این حیطه‌ها، با مهارت‌های اکثر کودکان در آن گروه سنی مطابقت دارد (جعفری و همکاران، ۲۰۰۹).

شیوه اجرا. در مرحلهٔ اول پژوهش، پس از کسب مجوزهای لازم از سازمان بهزیستی و رعایت ملاحظات اخلاقی، اطلاعات کودکان، اخذ گردید و با مراجعه به مهدکودک‌های منتخب، نمونه‌گیری از داخل مهدکودک‌ها، آغاز شد. در ضمن قبل از انجام آزمون، از والدین کودکان، رضایت به عمل آمد. و موارد اخلاقی، انجام پژوهش بر طبق، اساس نامهٔ انجمن روان‌شناسی آمریکا، هم‌چون: داوطلبانه بودن، عدم آسیب جسمانی و روانی به کودکان، رازداری و محرمانه ماندن اطلاعات به دست آمده، مورد توجه قرار گرفت. ارزیابی کودکان گروه نمونه با استفاده از آزمون رشد زبان Told-p.3 از طریق انجام آزمون از کودکان، و زیرمقیاس ارتباط اجتماعی از آزمون سنجش تحول شناخت، ارتباط اجتماعی و حرکت نیوشا در کودکان فارسی‌زبان، از طریق پرسش از مادران کودکان، انجام شد. داده‌های حاصل از تکمیل پرسش‌نامه‌ها پس از جمع‌آوری با استفاده از بسته نرم‌افزاری SPSS نسخه ۲۵ تحلیل شدند. در پژوهش حاضر به منظور بررسی اطلاعات توصیفی متغیرهای پژوهش از روش‌های آمار توصیفی نظیر میانگین و انحراف معیار استفاده شد که شامل ارائه فراوانی و درصد گروه نمونه پژوهش، شاخص‌های گرایش مرکزی و پراکندگی داده‌ها بود. به منظور تحلیل داده‌های گردآوری‌شده و پاسخ به سؤال پژوهش، به فراخور سؤال پژوهشی از آزمون میانگین گروه‌های مستقل با شاخص t و تحلیل واریانس یک‌راهه استفاده شد.

یافته‌ها

در این قسمت، داده‌های به دست آمده از اندازه‌گیری متغیرهای مختلف، حسب مورد با استفاده از روش‌های مناسب آمار توصیفی نظیر میانگین، انحراف معیار و شاخص‌های توزیع، توصیف می‌شوند. پس از بررسی داده‌ها، از مجموع ۳۰۰ شرکت‌کننده، داده‌های یک شرکت‌کننده به شماره ۱۹۶ (گروه پسران) به دلیل پرت بودن از تحلیل کنار گذاشته شد و تعداد موارد گم‌شده نیز در حد صفر بود.

جدول ۱. خلاصهٔ شاخص‌های آماری مربوط به نمره‌های دختران ($n=150$) در متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	متغیرها	مؤلفه‌ها	میانگین	میانه	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
رشدزبان	اصلی	واژگان تصویری	۹/۶۰	۱۰	۲/۹۵	-۰/۱۸۳	-۰/۵۲۱
		واژگان ربطی	۱۲/۳۷	۱۳	۲/۸۸	-۰/۴۸۷	-۰/۴۲۷
		واژگان شفاهی	۱۱/۶۳	۱۲	۲/۳۳	۰/۱۲۰	-۰/۱۵۱
		درک دستوری	۱۰/۹۲	۱۱	۳/۴۳	-۰/۲۱۲	-۰/۱۰۳
		تقلید جمله	۱۳/۱۶	۱۳	۳/۹۸	-۰/۰۵۸	-۰/۶۱۷
		تکمیل دستوری	۱۲/۰۴	۱۲	۳/۴۴	-۰/۶۲۲	۰/۴۲۷
	تکمیلی	تمايز گذاري کلمه	۸/۷۰	۹	۳/۴۸	-۰/۳۳۲	-۰/۹۵۴
		تحليل واجي	۱۱/۰۷	۱۱	۲/۵۰	-۰/۰۱۱۱	-۰/۸۷۲
		توليد کلمه	۱۰/۴۸	۱۱	۲/۹۴	-۰/۶۳۰	-۰/۴۶۵
	ترکیب‌ها	زبان گفتاری	۶۹/۷۲	۷۰	۱۱/۴۲	-۰/۰۱۵	-۰/۵۲۹
		گوش کردن	۲۰/۵۲	۲۰/۵۰	۵/۵۸	-۰/۰۸۹	-۰/۱۰۵
		سازمان دهی	۲۵/۵۳	۲۵/۵۰	۶/۰۸	-۰/۱۰۲	-۰/۶۵۱
		صحبت کردن	۲۳/۶۷	۲۴	۵/۰۱	-۰/۲۹۷	۰/۰۰۴
		معنی شناسی	۳۳/۶۰	۳۴	۶/۷۱	-۰/۰۷۹	-۰/۵۳۴
		نحو	۳۶/۱۲	۳۶	۸/۶۱	-۰/۱۲۲	-۰/۳۵۴
روابط اجتماعی	روابط اجتماعی	روابط اجتماعی	۲/۵۸	۳	۱/۰۲	-۰/۰۲۱	۰/۹۳۶

بر اساس اطلاعات جدول بالا در خصوص توزیع نمره‌های دختران در متغیرهای رشدزبان، به تفکیک خرده‌آزمون‌های اصلی (۶ مؤلفهٔ واژگان تصویری، واژگان ربطی، واژگان شفاهی، درک دستوری، تقلید جمله و تکمیل دستوری)، تکمیلی (۳ مؤلفهٔ

تمایز گذاری کلمه، تحلیل واجی و تولید کلمه) و ترکیبها (۶ مؤلفه زبان گفتاری، گوش کردن، سازمان دهی، صحبت کردن، معنی شناسی و نحو) و روابط اجتماعی، براساس شاخص های مختلف توصیفی اعم از میانگین، انحراف معیار و شاخص های توزیع کجی^۱ و کشیدگی^۲ (که ضرایب به دست آمده بین -۱ و +۱ قرار دارند) نشان داد که توزیع نمره های شرکت کنندگان در متغیرهای مورد مطالعه، به توزیع نرمال،^۳ میل دارند.

جدول ۲. خلاصه شاخص های آماری مربوط به نمره های پسران (n=۱۴۹) در متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	متغیرها	مؤلفه ها	میانگین	میان	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
رشد زبان	اصلی	واژگان تصویری	۱۰/۵۷	۱۰	۲/۹۹	۰/۰۹۳	-۰/۱۰۲
		واژگان ربطی	۱۳/۰۴	۱۳	۲/۷۷	-۰/۵۵۶	-۰/۰۷۷
		واژگان شفاهی	۱۱/۹۴	۱۲	۲/۴۷	-۰/۰۳۰	-۰/۳۴۷
		درک دستوری	۱۰/۱۶	۱۱	۳/۲۳	-۰/۳۴۰	-۰/۲۰۶
		تقلید جمله	۱۲/۷۷	۱۳	۳/۷۴	-۰/۳۱۹	۰/۱۲۹
		تکمیل دستوری	۱۱/۹۳	۱۲	۳/۵۲	۰/۵۲۰	۰/۰۱۸
	تکمیلی	تمایز گذاری کلمه	۸/۲۲	۹	۳/۶۵	-۰/۱۴۶	-۱/۳۸۰
		تحلیل واجی	۱۱/۳۰	۱۲	۲/۶۲	-۰/۰۴۲	-۰/۹۶۸
		تولید کلمه	۱۰/۴۵	۱۱	۲/۸۴	-۰/۵۲۱	-۰/۳۰۷
	ترکیبها	زبان گفتاری	۶۹/۹۲	۷۱	۱۱/۴۴	-۰/۱۱۷	-۰/۳۲۲
		گوش کردن	۲۰/۲۱	۲۰	۵/۴۸	۰/۱۴۷	-۰/۱۷۱
		سازمان دهی	۲۵/۸۱	۲۶	۵/۶۳	-۰/۳۰۰	-۰/۲۵۰
		صحبت کردن	۲۳/۸۹	۲۴	۵/۲۳	-۰/۱۹۱	-۰/۲۶۹
		معنی شناسی	۳۵/۰۴	۳۵	۶/۸۶	-۰/۰۲۲	-۳۰/۶۰
		نحو	۳۴/۸۸	۳۵	۸/۵۱	-۰/۲۸۸	-۰/۰۱۷
روابط اجتماعی	روابط اجتماعی	روابط اجتماعی	۲/۵۷	۳	۱/۰۴	۰/۰۷۷	۰/۵۸۴

براساس اطلاعات جدول بالا در خصوص توزیع نمره های پسران در متغیرهای رشد زبان به تفکیک خرده آزمون های اصلی (۶ مؤلفه واژگان تصویری، واژگان ربطی، واژگان شفاهی، درک دستوری، تقلید جمله و تکمیل دستوری)، تکمیلی (۳ مؤلفه تمایز گذاری کلمه، تحلیل واجی و تولید کلمه) و ترکیبها (۶ مؤلفه زبان گفتاری، گوش کردن، سازمان دهی، صحبت کردن، معنی شناسی و نحو) و روابط اجتماعی، براساس شاخص های مختلف توصیفی اعم از میانگین، انحراف معیار و شاخص های توزیع کجی و کشیدگی (که ضرایب به دست آمده بین -۱ و +۱ قرار دارند) نشان داد که توزیع نمره های شرکت کنندگان در متغیرهای مورد مطالعه به توزیع نرمال، میل دارند.

جدول ۳. خلاصه آزمون های چندمتغیری

اثر	آزمون ها	مقادیر	F	درجه آزادی	درجه آزادی خطا	Sig	مجذور اینا
گروه ها	اثر پیلای	۰/۰۷۱	۳/۷۳۳**	۶	۲۹۲	۰/۰۰۱	۰/۰۷۱
	ویلکز لامبدا	۰/۹۲۹	۳/۷۳۳**	۶	۲۹۲	۰/۰۰۱	۰/۰۷۱
	اثر هوتلینگ	۰/۰۷۷	۳/۷۳۳**	۶	۲۹۲	۰/۰۰۱	۰/۰۷۱
	بزرگترین ریشه روی	۰/۰۷۷	۳/۷۳۳**	۶	۲۹۲	۰/۰۰۱	۰/۰۷۱

(*) معنادار در سطح ۰/۰۱

با توجه به مقدار آزمون های چند گانه به ویژه ویلکز لامبدا^۴ (۰/۹۲۹) و F محاسبه شده (۳/۷۳۳) با درجه آزادی ۲۹۲ و ۶ می توان فرض صفر را رد کرد (p < ۰/۰۱). به عبارت دیگر، تفاوت میانگین نمره های دختران و پسران در ۶ خرده آزمون های اصلی

3Skewness

4 Elongation

5Normal distribution

1Wilkes Lambda

واژگان تصویری، واژگان ربطی، واژگان شفاهی، درک دستوری، تقلید جمله و تکمیل دستوری معنادار است و براساس ۶ متغیر فوق، می‌توان دختران و پسران ۴ تا ۶ ساله را از هم تفکیک کرد. بنابراین، پاسخ این سؤال مثبت است. اندازه اثر اختلاف باتوجه به مقدار مجذور ایتا (۰/۰۷۱) در حد ضعیف است.

جدول ۴. خلاصه آزمون‌های اثرات بین آزمودنی‌ها

منابع	متغیرهای وابسته	SS	df ۱	df ۲	MS	F	Sig	مجذور ایتا
گروه‌ها	واژگان تصویری	۱۴/۹۳۷	۱	۲۹۷	۱۴/۹۳۷	۱/۶۸۵	۰/۱۹۵	۰/۰۰۶
	واژگان ربطی	۳۳/۲۴۹	۱	۲۹۷	۳۳/۲۴۹	۴/۱۴۸*	۰/۰۴۳	۰/۰۱۴
	واژگان شفاهی	۷/۳۲۲	۱	۲۹۷	۷/۳۲۲	۱/۲۶۳	۰/۲۶۲	۰/۰۰۴
	درک دستوری	۴۳/۸۱۳	۱	۲۹۷	۴۳/۸۱۳	۳/۹۳۶*	۰/۰۴۸	۰/۰۱۳
	تقلید جمله	۱۰/۸۷۸	۱	۲۹۷	۱۰/۸۷۸	۰/۷۲۷	۰/۳۹۴	۰/۰۰۲
	تکمیل دستوری	۰/۸۵۸	۱	۲۹۷	۰/۸۵۸	۰/۰۷۰	۰/۷۹۱	۰/۰۰۱

(معنادار در سطح ۰/۰۵)

باتوجه به نتایج آزمون‌های اثرات بین آزمودنی‌ها (مقادیر F و سطح معناداری آنها) می‌توان نتیجه گرفت که بین میانگین نمره‌های دختران و پسران ۴ تا ۶ ساله در دو خرده آزمون اصلی: واژگان ربطی و درک دستوری تفاوت معنادار وجود دارد. مقادیر میانگین‌های این دو گروه حاکی از این است که در خرده آزمون اصلی: واژگان ربطی، میانگین نمره‌های پسران از میانگین نمره‌های دختران بالاتر است. حال آنکه، در خرده آزمون اصلی: درک دستوری، میانگین نمره‌های دختران از میانگین نمره‌های پسران بالاتر است.

جدول ۵. خلاصه نتایج آزمون t گروه‌های مستقل

متغیر وابسته	گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	Df	F	T	Sig
ارتباط اجتماعی	دختران	۱۵۰	۲/۵۸	۱/۰۲	۲۹۷	۰/۱۵۶	۰/۱۲۴	۰/۹۰۱
	پسران	۱۴۹	۲/۵۷	۱/۰۴				

باتوجه به میزان T به دست آمده (۰/۱۲۴) و احتمال معناداری آنها (۰/۹۰۱) با درجه آزادی ۲۹۷ نمی‌توان فرض صفر را رد کرد. به عبارت دیگر، تفاوت میانگین نمرات دختران و پسران سنین ۴ تا ۶ سال در متغیر روابط اجتماعی معنادار نیست.

بحث و نتیجه گیری

در پژوهش حاضر مقادیر میانگین‌های دو گروه دختران و پسران حاکی از این بود که در خرده آزمون اصلی: واژگان ربطی، میانگین نمره‌های پسران از میانگین نمره‌های دختران بالاتر است. حال آنکه، در خرده آزمون اصلی: درک دستوری، میانگین نمره‌های دختران از میانگین نمره‌های پسران بالاتر است. نتایج پژوهش حاضر، با پژوهش حمیدی و همکاران (۲۰۱۳)، هم‌خوان می‌باشد. و با نتایج پژوهش آدانی و کاپانی (۲۰۱۹)، ناهم‌خوان می‌باشد.

در تبیین نتایج حاصل از پژوهش حاضر در باب تفاوت‌های جنسیتی^۱ دختران و پسران در رشد زبان می‌توان گفت از دیرباز تأثیر جنس بر توانایی‌های زبانی، موضوع پژوهش‌های بسیاری بوده است و کلیشه شایع در مورد تفاوت‌های جنسی، به این صورت بوده است که پسران در رشد زبان عقب‌تر از دختران هستند. اگرچه تأثیر جنس در ابتدای مراحل زبان‌آموزی محسوس است، در حدود سن ۶ سالگی تفاوت دوجنس در رشد زبان از بین می‌رود (آدانی و کاپانی، ۲۰۱۹). با این حال، تفاوت مشاهده‌شده را می‌توان به

1 Gender differences

تفاوت‌های جنسیتی در ساختارهای مغزی و تناسب و تطابق محیط با تفاوت‌های دو جنس نسبت‌داد. در سال‌های آغازین زندگی فرد، مغز بیش از دو و نیم برابر دوران بزرگ‌سالی فعال است و در طی این دوره حدود ۱۰۰۰ تریلیون سیناپس جدید در مواجهه با تجربیات جدید به وجود می‌آید. رشد مغز تحت تأثیر تعامل پیچیده میان ژن‌ها و محیط است. نقش تجربیات محیطی در شکل‌گیری ساختار و عملکرد مغز بسیار مهم و حیاتی است. هفتاد درصد آنچه توسط ژن‌ها به کودک داده می‌شود از طریق تجربیات محیطی ایجاد و بارور می‌شود. محیط غنی‌تر و تجربیات مؤثر و هدف‌مند باعث افزایش اتصالات عصبی در افراد خردسال می‌گردد. این تجربیات هدف‌مند موجب ایجاد شبکه‌سازی عصبی^۱ شده و تکرار آن، شبکه‌های عصبی ایجاد شده را تقویت می‌کند (حسینعلی زاده، فرامرزی و عابدی، ۲۰۱۹). در ابتدا وظیفه مغز، متصل کردن سلول‌های مغزی (نورون‌ها) است. هر نورون، اکسونی^۲ دارد که اطلاعات را به دیگر سلول عصبی منتقل می‌کند و در طرف دیگر گیرنده‌های نورون دیگر یا درندرت‌ها، اطلاعات را دریافت می‌کنند. به این اتصالات، سیناپس گفته می‌شود. هر چیزی که فرد می‌آموزد در این اتصالات ذخیره می‌شود. در واقع می‌توان گفت تجربه، این اتصالات را شکل می‌دهد و تکرار تجربه، باعث تقویت آن، می‌گردد (کندی، ۲۰۱۶).

انجام این پژوهش گامی است در جهت ارتقاء سلامت کودک، با نگاه به سطوح تحولی کودک. تعمیم‌پذیری نتایج با توجه به محدودیت‌های نمونه‌آماري و عدم نمونه‌گیری از کودکان غیرمهدکودکی، باید با احتیاط انجام شود. در تبیین نتایج حاصل از پژوهش حاضر در مورد عدم تأثیر جنسیت در روند تحول روابط اجتماعی، احتمالاً متغیرهای مختلف از قبیل تغییرات اجتماعی، بافت‌های فرهنگی و ایجاد فرصت‌های مساوی در این نتیجه، مؤثر بوده‌است، تا آنجا که توانسته‌است اثر جنسیت را کم‌رنگ نماید.

یادگیری اجتماعی^۳ از طریق مدل‌سازی و تقلید رفتارهای بزرگ‌سالانی چون والدین، مربیان، یا هم‌سالان صورت می‌پذیرد. کودکان در دوران طفولیت مثل والد هم‌جنس خود راه می‌روند و صحبت و رفتاری می‌کنند. اما بعدها گرایش هم‌سالان خود را یاد می‌گیرند و در صحبت، از آنها پیروی می‌کنند (یاسمی، کیان و گرامی‌پور، ۲۰۱۶). اریکسون نظریه‌پرداز تحول اجتماعی، سنین^۳ تا ۵ سالگی یعنی سال‌های مهدکودک را دوره ابتکار در برابر احساس گناه^۴ معرفی می‌کند (شمس‌اسفندآباد و روحانی، ۲۰۱۸). بر اساس نظریه تحول اجتماعی اریکسون، اگر افراد در هر کدام از مراحل تحولی خود نتوانند تجربه‌های مفید و آزادانه‌ای از محیط کسب کنند، باعث به‌وجود آمدن مشکلات اجتماعی و رفتاری در آنها خواهد شد. هم‌چنین بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی، زمینه اجتماعی، تأثیر بسیاری بر روند اجتماعی شدن افراد دارد. این نظریه عقیده دارد که کودکان رفتارهای اجتماعی را از طریق مشاهده و تقلید می‌آموزند (صاحبی، عربی و ولایتی، ۲۰۱۸).

کودکان مهارت‌های اجتماعی را از منابعی مانند دوستان و هم‌سالان خود می‌آموزند. تعامل با هم‌سالان سب می‌شود که کودکان در مورد سازش‌یافتگی با هم‌سالان، حقوق خود و حقوق افراد دیگر، اطلاعات کسب کنند و در نتیجه، برای ورود به دنیای واقعی و زندگی اجتماعی آماده شوند (صاحبی، عربی و ولایتی، ۲۰۱۸).

تجربه محیط غنی‌تر از خانه، از لحاظ مواد و محتوای آموزشی و ارتباطات اجتماعی، کودکان را با فرصت‌های بیش‌تری برای یادگیری و تحول مواجه می‌سازد. بازی، تعاملات اجتماعی، کاوش‌گری و یادگیری‌های غیررسمی و ... همگی در تحول روابط اجتماعی کودکان مؤثرند (موحدزاده و صفایی‌اردکانی، ۲۰۱۸).

تأکید نظریه یادگیری اجتماعی بر تأثیر محیط، بر روند اجتماعی شدن افراد است. بر اساس این دیدگاه، پیازه بیان کرد که افراد تجربه‌های خود را درونی می‌کنند که زمینه‌ساز تحول در حیطه‌های مختلف اعم از تحول اجتماعی خواهد شد. افزون بر این، بندورا

2Neural network

1Axon

3Social learning

4Initiative course against guilt

معتقد بود که افراد بدون تقویت بیرونی نیز می‌توانند از طریق تصویرسازی و مشاهده مدل‌ها، تجربیات خود را درونی کنند (صاحبی، عربی و ولایتی، ۲۰۱۸).

متغیرهایی مانند: بهره‌مندی از فرصت‌های آموزشی یکسان و برابر در هر دو جنس در محیط آموزشی، اثربخشی یادگیری اجتماعی و ارتباط با هم‌سالان، توجه کمتر به کلیشه‌های جنسی در کودکان و سوق یافتن فرهنگ کلی جامعه به سوی تربیت همه‌جانبه کودکان در تمامی ابعاد رشدی، فارغ از مسایل جنسیتی. پیشرفت سریع و غیرقابل انکار تکنولوژی و علم، دسترسی سریع و بی‌واسطه به اطلاعات و بهره‌مندی یکسان از رسانه و منابع اطلاعاتی، اثرپذیری جنسیتی را کاهش می‌دهد. نتایج حاصل از این پژوهش، نشان‌گر اثرپذیری کودکان از محیط بیرون از خانواده در ارتقاء سطوح تحول‌زبانی خود و تأییدی است، بر اهمیت نظریه یادگیری اجتماعی با توجه به مقتضیات زمان حال.

محدودیت‌ها و پیشنهادات

محدود بودن نمونه به کودکان مهدکودکی و عدم بررسی کودکانی است که خارج از مهدکودک قرار دارند و بررسی کودکان از سن چهار تا شش سال، و عدم ارزیابی کودکان سنین دیگر، می‌باشد. بنابراین نمی‌توان نتایج را به تمامی کودکان (کودکان غیرمهدکودکی و خارج از این سنین)، تعمیم داد. لذا پیشنهاد می‌شود این پژوهش در مورد کودکانی که از مهدکودک استفاده نمی‌کنند، هم‌چنین، کودکان غیر از بازه سنی چهار تا شش سال نیز، انجام شود و نتایج حاصل، با این پژوهش مقایسه شود.

در چهارچوب پیشنهادهای کاربردی، نیز پیشنهاد می‌گردد، با توجه به نتایج حاصل از پژوهش مبنی بر، وجود تفاوت‌های جنسیتی در تحول زبان کودکان مهدکودکی، عوامل اثرگذار در رشدزبانی، با تهیه بروشورهای آموزشی، به اطلاع مربیان و دست‌اندرکاران آموزشی پیش‌ازدبستانی قرار گیرد، تا با توجه به آن، مهارت‌های رشدی کودکان ارتقاء و پیشرفت نماید.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: این پژوهش، برگرفته از رساله دکترای آقای مهدی قلیچی در رشته روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن با کد ۱۳۲۰۷۰۲۹۴۲۰۱۶ می‌باشد که در تاریخ ۱۳۹۹/۴/۲۶ مورد دفاع قرار گرفته است. قبل از انجام آزمون، از والدین کودکان شرکت‌کننده در پژوهش، رضایت به عمل آمد و موارد اخلاقی انجام پژوهش، هم‌چون: داوطلبانه بودن، عدم آسیب جسمانی و روانی به کودکان، رازداری و محرمانه ماندن اطلاعات به دست آمده، مورد توجه قرار گرفت.

حامی مالی: این مطالعه بدون حمایت مالی هیچ مؤسسه و سازمانی انجام شده است.

نقش هر یک از نویسندگان: با عنایت به اینکه این مقاله برگرفته از رساله دکترای نویسنده اول می‌باشد، همکاری نویسندگان به صورت نویسنده اول ۶۰٪ و نویسنده دوم ۴۰٪ می‌باشد.

تضاد منافع: در ارائه نتایج این پژوهش، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود نداشته است.

تشکر و قدردانی: بدین وسیله از مسئولان سازمان بهزیستی و مدیران و مربیان مهدکودک‌های شرکت‌کننده در پژوهش و نیز از والدین کودکان شرکت‌کننده در پژوهش و از دوستانی که در جمع‌آوری داده‌ها شرکت داشتند و تمامی استادانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، تشکر و قدردانی می‌شود.

References

- Adani, S., & Capanec, M. (2019). Sex differences in early communication development: behavioral and neurobiological indicators of more vulnerable communication system development in boys. *Croatian medical journal*, 60 (2), 141–149. <https://doi.org/10.3325/cmj.2019.60.141>
- Ardila, A., & Rosselli, M. (2022). *Neuroscience of Language Development*. In S. Della Sala (Ed.), *Encyclopedia of Behavioral Neuroscience*, 2nd edition (Second Edition) (pp. 378-385). Elsevier. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/B978-0-12-819641-0.00017-7>
- Blinkoff, E., Levine, D., Avelar, D., Golinkoff, R. M., & Hirsh-Pasek, K. (2020). *Language Development: Overview*. In J. B. Benson (Ed.), *Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development* (Second Edition) (pp. 228-236). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-809324-5.23578-5>

- Bosse, H. M., Schultz, J.-H., Nickel, M., Lutz, T., Möltner, A., Jünger, J., Huwendiek, S., & Nikendei, C. (2012). The effect of using standardized patients or peer role play on ratings of undergraduate communication training: A randomized controlled trial. *Patient Education and Counseling*, 87 (3), 300-306. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2011.10.007>
- Day, D. V., Fleenor, J. W., Atwater, L. E., Sturm, R. E., & McKee, R. A. (2014). Advances in leader and leadership development: A review of 25 years of research and theory. *The Leadership Quarterly*, 25 (1), 63-82. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2013.11.004>
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2000). *Research Methods in Education*. (5th ed.), New York and London: Routledge, Flmer, Tylor & Frcis Group.
- Delawar, A. (2019). Theoretical and practical foundations of research in humanities and social sciences. first edition, new edition, Tehran: Rushd Publications. 131-138. [In Persian]. <https://www.roshdpress.ir/product-1012.html>.
- Hamidi, F. Damavandi, M.A. Rostami, Y. (2012). Investigating gender differences in the language skills of primary school students. *Women in Culture and Art Quarterly (Women's Research)*, Volume 5, Number 2, 238-227. <https://doi.org/10.22059/jwica.2013.35098>
- Hasanzadeh, S., & Minaei, A. (2002). Adaptation and Standardization of the Test of TOLD-P: 3 for Farsi - Speaking Children of Tehran [Applicable]. *Journal of Exceptional Children*, 1 (2), 119-134. [Persian]. <http://joec.ir/article-1-505-fa.html>
- Hosseinializade, M., Faramarzi, S., & Abedi, A. (2019). The Effectiveness of Neuropsychological Early Interventions Package on Processing Speed of Children with Developmental Cognitive Delay. *Journal of Instruction and Evaluation*, 12 (46), 143-162. [Persian]. <https://doi.org/10.30495/jinev.2019.668245>
- Jafari Z, Ashayeri H, Malayeri S, Alaedini F. (2009). Validity and reliability of newsha cognitive, social communication and motor development scale in persian speaking children. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*. 15 (1):18-24. [Persian]. <http://ijpcp.iuums.ac.ir/article-1-660-fa.html>
- Kennedy M. B. (2016). *Synaptic Signaling in Learning and Memory*. Cold Spring Harbor perspectives in biology, 8 (2), a016824. <https://doi.org/10.1101/cshperspect.a016824>
- Ma, S., Anderson, R. C., & Sun, J. (2023). *Collaborative Reasoning and children's development of language and thought*. In R. J. Tierney, F. Rizvi, & K. Ercikan (Eds.), *International Encyclopedia of Education (Fourth Edition)* (pp. 330-336). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-818630-5.07124-4>
- Movahedzadeh, B., & Safaei-Ardakani, R. (2018). Comparing Social Development, Cognitive-motor Development and Behavioral Problems of First Grade Female Students in Primary School with and without Kindergarten Service. *Salāmat-I Ijtimāi (Community Health)*, 5 (1), 48-56. [Persian]. <https://doi.org/10.22037/ch.v5i1.17553>
- Oliyayi, S., Taghipour, K., & Mahmoodi, F. (2021). The Effectiveness of Genius Baby Instructional Multimedia Software on Attitude and Learning of Language Skills in Preschool Children. *Journal of Instruction and Evaluation*, 14 (55), 185-205. [Persian]. <https://doi.org/10.30495/jinev.2021.1939897.2559>
- Rapanta, C. (2023). *Piaget, Vygotsky and young people's argumentation: Sociocognitive aspects and challenges of reasoning "together" and "alone"*. *Learning, Culture and Social Interaction*, 39, 100698. <https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2023.100698>
- Sahebi, S., Arabi, M., & Velayati, V. (2018). The effect of gymnastic exercises and free play on social skills and behavioral problems of children aged 3 to 6 years. *Sport Psychology Studies*, 7 (25), 1-14. [Persian]. <https://doi.org/10.22089/spsyj.2018.4346.1451>
- Shams Esfand Abad H, Rowhani NS. (2018). The role of parent's personality traits in the social development of preschool children. *Quarterly Journal of Child Mental Health*, 4 (4): 93-103. [Persian]. <http://childmentalhealth.ir/article-1-230-en.html>
- Yasami, S., Kian, M., Geramipour, M. (2016). Comparing social skills of 4 to 5 years old preschool children of Eyvan-E-Gharb city. *Preschool and Elementary School Studies*.1 (2), 1-18. [Persian]. https://soece.atu.ac.ir/article_4567.html?lang=en

***